

YÖNETİCİLERDE BOYUN EĞİCİ DAVRANIŞ EĞİLİMLERİNİN CHAID ANALİZİ İLE İNCELENMESİ: YÖNETİCİ ADAYI ÖĞRENCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (*)

Nevin UZGÖREN (**)

Hakan KARA (***)

Ergin UZGÖREN (****)

Öz

Bu çalışma yöneticilerde boyun eğici davranış eğilimlerinin oluşmasında önemli olabileceği düşünülen etkenlerin belirlenmesi üzerine yapılmıştır. Veriler Dumlupınar Üniversitesi'nde okuyan 643 İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Kütahya Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencisinden anket yöntemi ile elde edilmiştir. Üzerinde araştırma yapılan öğrencilerin çalışma için en büyük özellikleri, ileride farklı yönetim basamakları için örgütlerin dış yönetici kaynaklarını oluşturacak olmalarıdır. Elde edilen verilere karar ağacı algoritmalarından CHAID analizi uygulanmıştır. Yapılan bu çalışmada boyun eğici davranış eğilimine etki eden en önemli değişkenin “annenin eğitim düzeyi” olduğu görülmüştür. Analiz bulgularına göre “annesi okuryazar olmayan öğrencilerin” boyun eğici davranış eğilimine etki eden en önemli değişkenin ise “şu ana kadarki yaşantıda karşılaşılan fiziksel şiddetin varlığı” olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yönetici, Boyun Eğici Davranışlar, Chaid Analizi, Karar Ağaçları.

Review of Submissive Acts Tendencies of Managers By Chaid Analysis: A Research on Manager Candidate Students

Abstract

This study focuses on determining factors that may bear importance in formation of submissive acts tendencies of managers. Survey method was used by 643 students of Faculty of Economic and Administrative Sciences and Kütahya Vocational School of Social Sciences students studying at Dumlupınar University. The most remarkable characteristic of students participating in the survey was that they would constitute external managerial sources of organizations for managerial activities at various posts in the future. The obtained data was applied CHAID analysis among decision tree algorithms. The result of this study revealed that the most important variable affecting submissive acts tendency was “mother’s education level”. Analysis findings showed that the most important variable having an influence on submissive acts tendency of “students with illiterate mothers” was “the presence of physical violence experience in life up to now”.

Keywords: Manager, Submissive Acts, Chaid Analysis, Decision Trees.

*) Bu çalışmada “KARA, Hakan, UZGÖREN, Nevin, UZGÖREN, Ergin, “Yöneticilerde Boyun Eğici Davranışların Kökenleri Üzerine Bir Araştırma”, International Journal of Social Science, 6(3), 2013:263-284” için elde edilen veriler kullanılmıştır.

**) Prof. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya İİBF İşletme, Sayısal Yöntemler, (e-posta: nevin.uzgoren@dpu.edu.tr)

***) Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya Sosyal Bilimler MYO, (e-posta:hakan.kara@dpu.edu.tr)

****) Doç. Dr. Kütahya İİBF İktisat, İktisat Teorisi, (e-posta:ergin.uzgoren@dpu.edu.tr)

Giriş

İnsan etkilendiği gibi çevresini ve diğer insanları da etkileyen bir canlıdır. İnsan davranışlarının değişme olanağı her zaman vardır. Her yeni bir çevre insan davranışların yönünü ve şiddetini farklılaştırabilir. Bu farklılık boyun eğiciliği yeni bir davranışa ya da benimsenen bir davranışa boyun eğiciliğe bırakmada etkili olabilir. Ancak boyun eğicilik, mutlak bir davranış olarak, sonsuz bir döngü olarak tekrarlanamayabilir. Boyun eğici davranışın temelindeki etkenlerin belirlemek ve çözüm yollarının geliştirmek, yöneticilerde olması beklenen kişilik özelliklerinin yerleşmesinde yararlı olabilir. Öte yandan yönetici, sahip olduğu yönetim gücünü, kişiliği ile de örtüştürebilir. Kişilik temelli olumsuz davranışlar örgütsel ortamın huzursuzluğu için bir kaynak da oluşturabilir. Çünkü örgüt gücünü yöneticiden alırken, yönetici ise gücünü kişiliğinden alacaktır. Bu yüzden yöneticilerde kişilik temelli boyun eğici davranış benimsenmesinde öncü olabileceği düşünülen etkenlerin belirlenerek kökenlerine inilmesi bu çalışmanın ana amacını oluşturmuştur. Ayrıca kökenleri ile bağlantılı olarak çözüm yollarının tartışılması sonuç bölümünün içeriğini oluşturmuştur. Alan yazında araştırma konusuna yönelik sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu konuda Kara, Uzgören ve Uzgören'in (2013) çalışması sınırlı sayıdaki araştırmalar arasındadır.

ALAN YAZIN ARAŞTIRMASI

Boyun Eğici Davranışlar

Boyun eğicilik otorite, kişilik, kültür, değer yargıları, baskı, şiddet, aile, toplum, gruplar vb. dinamiklerin etkisiyle itaati ve uyumu ön plana çıkartan bir davranış şeklidir. Bir anlamda boyun eğicilik verilen buyruğun içeriğini ya da sonuçlarını tartışmadan olduğu gibi uygulamaktır. Boyun eğicilik bir itaat ya da uyum temelli davranıştan öte, bastırılmış bir kişilik özelliği olarak değerlendirilebilir. Bir çalışma (Gençdoğan, 2006) boyun eğiciliği, kaygı karşısında bireylerin göstermiş olduğu bir davranış olarak tanımlamıştır. Bir başka çalışma ise (Hamurcu ve Sargın, 2011) boyun eğici davranış herkesi tatmin etmeye çalışan, iyilikseverliğe fazla önem veren, kendi isteklerini geri plana atıp, hayır diyemeyen, duygularını, özellikle de olumsuz kırıcı duyguları ifade etmekte zorlanan bir kişilik yapısı olduğunu belirtmiştir. Bir başka çalışma da (Peker ve vd., 2012) boyun eğmeyi, otoritenin koyduğu kurallara ve verdiği buyruklara uygun hareket etmeyi ve psikolojik olarak da bireyin düşüncelerini, kanılarını ya da değer yargılarını, baskın olan otoritenin istediği yönde değiştirmesi ya da değiştirmek zorunda kalması olarak açıklamıştır. Boyun eğiciliği, bireyselleşme yoksunluğu olarak değerlendiren çalışmalarda (Türkçapar ve Işık, 2000) bulunmaktadır.

Boyun eğici davranışlar, kültürel değerlerin yüklediği anlamlara göre de farklılaşabilmektedir (Atlı ve vd., 2010). Boyun eğici davranışlar, Batı kültüründen çok Doğu kültüründe bireylerarası ilişkilerde daha egemendir. Ağırlıklı olarak Doğu kültürünün egemen olduğu Türkiye'de saygı ile itaatin karıştırıldığı, anne ve babaların çocuklarından, yönetenlerin astlarından, öğretmenlerin öğrencilerinden, büyüklerin küçüklerden saygı adına

boyun eğici davranışlar istedikleri gözlenebilmektedir (Tümkaya ve vd., 2011).

Boyun eğici davranışları kültür temelli yönetim eylemlerinin bir sonucu olarak da tartışılmaktadır. Şöyle ki, Türkiye'nin yönetim kültüründe, Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras alınan pasif toplum geleneğinin sürdürme eğiliminde ki en önemli dinamiklerden birisinin, otoriter yönelimin baskın rol oynaması olduğu söylenebilir. Baskınlık Türk ailelerinin genel bir özelliğidir. Öte yandan bu durum durağan olmaktan çok statiktir. Diğer bir deyişle bu durum topluma yeni katılan insanlara da yansır. Bu durum süreklilik içerisinde düşünüldüğünde, yönetim basamaklarında bulunan her insanın otoriter baskılar uygulaması (Özürman, 1995) boyun eğme davranışlarının oluşmasında etkili olabilir.

Otoriter yönetimin ve cezalarının varlığı örgüt üyelerinin bir kısmı üzerinde korku duygusunun oluşmasına ve boyun eğici davranışların yerleşmesine etken olabilir. Korku, gönülsüz itaat davranışına yol açabilir ve korkanlar, itaatkâr ve çalışkan görünmekle birlikte yapabileceklerinin en azını oluşturmaya özel bir çaba harçayabilirler. Ödül ve ceza ortamının arasında ödül alanlar, kısa süreli de olsa takdir edilmişliğin mutluluğunu hissederler. Bu duygu onları otoriter uygulamalara gönülsüz boyun eğmeye de yöneltebilir (Özgür, 2011).

Boyun eğici davranış eğilimi içinde olanlarda bazı kişilik özelliklerini de şöylece belirtmek yerinde olacaktır. Boyun eğici davranışa sahip insanlar düşünce ve görüşlerinin çoğunluk ile aynı olmasının sadece bir rastlantı olduğu yanılmasıyla yaşarlar. Toplumdaki uzlaşmayı, sahip oldukları düşüncelerin doğruluğunu ispatlayan bir kanıtı gibi görürler (Koç ve vd., 2010). Boyun eğici davranış olan insanlar amaçlarına ulaşmakta ve gereksinimlerini karşılamakta güçlük çekerler. Bu nedenle boyun eğici davranış gösterenler eksiklik kaygısıyla ya da öfkeyle doludur (Bavlı, 2009). Boyun eğme davranışı ve duygusuyla dolu insanlar ancak başkalarına hizmet edebilecekleri yerlerde kendilerini rahat hissederler. Bir başkasının buyrukları doğrultusunda yaşayan insan için yalnızca yasa ve kurallar vardır. Kendilerini boyun eğer durumda göstermeye önem verirler. Bu durumdaki insanlar yeni davranışları daha uygun bulduklarından değil, belirli kazanımlar sağlayacağı ya da cezadan koruyacağı için benimser ve ancak olası olumlu sonuçlar buna bağlı olduğu sürece boyun eğmeyi sürdürürler (Koç ve vd., 2010). Boyun eğici davranışa sahip olan bir insan kendisini daha az değerli ve önemsiz görmekte, farklı düşüncesini özgürce ifade edememekte ve hayır demekte zorlanmaktadır. Aynı şekilde bu insanlar kolayca girişimde bulunamaz, kendine güveni düşük, sorumluluk almaktan ve değişikliklerden kaçınırlar (Özkan ve Özen, 2008). Boyun eğici davranış özellikleri ağır basanlar, çevresindeki yakın kişiler tarafından yönlendirilmeye daha çok uygundur (Yörük ve Dündar, 2011). Öte yandan boyun eğici davranışların yaygınlık kazanması insanın kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileme yanında, toplumsal yaşamın temel sorunlarını sağlıklı biçimde çözmeye yönelik tutum ve beceri gelişmesini engelleyecek, yöneticiliğin getirdiği otoriteyi ve gücü ortadan kaldıracak, şiddeti onaylayan ve üreten bir kimlik geliştirme olasılığını artırabileceği de (Kaya ve vd., 2004) söylenebilir.

Milgram Deneyleri

Stanley Milgram'ın 1961 yılında (Feldman 1996), güç ve itaat üzerine deneysel bir araştırma yürütmüştür. Milgram, araştırmasında kişinin kendi inanışları, düşünceleri ve vicdanları ile uyuşmasa bile, bir kişinin ya da bir örgütün isteklerine itaat edip etmeyeceğini inceleme konusu yapmıştır (yenimakale.com, 2013). Diğer bir deyişle, deneylerin temelini, insanların sosyal etkiye ne dereceye kadar boyun eğdiğini ve tanımadığı birisine zarar verme buyruğu alan kişinin, bu buyruğa uyup uymayacağı ya da ne dereceye kadar uyacağını incelemek oluşturmuştur (Özmen, 2009; Aydın, 2006; Kağıtçıbaşı, 2006; Kara, 2009). Bu deneysel araştırma yazına Milgram Deneyleri olarak geçmiştir. Bundan dolayı Milgram Deneyleri, insanların güç sahibi bir kişi ya da örgütün isteklerine, kendi değerleriyle çelişmesine karşın boyun eğiciliğe ne ölçüde istekli olduklarını ölçme amacını güden bir deneyler dizisinin adı olarak da anılmaktadır (wikipedia.org, 2013). Deneylerde öne çıkan olgunun şiddet olduğu söylenebilir. Bu anlamda şiddet boyun eğici olmaya bir temel olarak değerlendirilebilir (Şensoy ve vd., 2010). Milgram'a göre, bireylerin kendiliklerinden yapamayacakları birçok eylemi, kendilerine buyrulduğunda kolayca yapabilmektedir (Öztürk, 2005).

Boyun eğme konusunda Milgram'ın çalışmaları önemli katkılar sağlamıştır. Boyun eğme kişiyi otoriteye bağlayan pasiflik içeren bir bağlılıktır. Bu bağlılığın oluşmasında ailenin, yetişme biçimlerinin, ahlaki öğelerin, kültürel dinamiklerin büyük öneminin olduğu söylenebilir (Hamurcu ve Sargın, 2011). Bu deneyden çıkarılan sonuçlar da oldukça ilginçtir. İnsan doğası, gerçek benlik vb. soyut kavramları kuşkulu hale getirmiş ve davranışın şekillenmesinde otoritenin rolünü gözler önüne sermiştir (termbank.net, 2013). Bireyin belli bir eylemi yanlış olduğunun farkında olsa bile, görev bilinciyle yerine getirmesi psikolojik açıdan oldukça dikkat çeken bir konu (bilgiustam.com, 2013) olduğunun da belirtilmesinde yarar görülmektedir.

Yöntem

Amaç

Üniversitelerin öğrencilere yönelik temel işlevlerinin başında, rasyonel ve yaratıcı düşünen, akılcı çözümler üreten, disiplinli ve sağlam karşılaştırma yapan, geniş ufuklu ve özgür düşünceli yüksek nitelikli insanlar yetiştirmek gelmektedir (Bolay, 2011). İleride yönetim basamaklarında çalışacak olanların anılan özelliklere sahip olarak mezun olabilmesi ülkenin çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmasında oldukça önemlidir. Ancak üniversitelerden mezun olarak alt, orta ve üst yönetim basamaklarında bulunanların, benzer eğitim almalarına karşın farklı yöneticilik özellikleri gösterdiği gözlenebilmektedir. Dolayısıyla yöneticilik özelliklerinin şekillenmesinde aldıkları eğitimin yanında çeşitli dinamiklerin etkileri de yadsınmaz. Yönetici, tüm sorumluluğu alarak sezgi, zekâ ve bilgiye dayalı kararlar alan ve bu kararları uygulamaya geçiren kişi olmalıdır. Kanımızca, bir yöneticinin bu özelliklere sahip olabilmesi için de boyun eğici davranış eğilimi içinde olmaması oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Diğer bir deyişle karar alabilen, aldığı kararı

da benzer ya da farklı koşullarda kendisini etki altında hissetmeden savunabilmesi de gerekmektedir. Bu yüzden bu çalışmanın amacı ileride alt, orta ya da üst yönetim basamaklarında yöneticilik eylemlerini yerine getirecek öğrencilerinin boyun eğici davranış eğilimini ortaya koymak ve karar ağacı yöntemlerinden biri olan CHAID analizini kullanarak, öğrencilerin boyun eğici davranış eğilimini önemli derecede etkileyen faktörleri belirlemek ve bu faktörleri alt gruplara ayırarak hangi seviyede etki düzeyinin yüksek olduğunu incelemektir. Bu amaca ulaşmak için gereksinim duyulan veriler ise DPÜ de eğitim ve öğretimlerini sürdüren öğrencilerden elde edilmiştir.

Veri Toplama

Bu çalışmada Kasım-Aralık 2012 döneminde Dumlupınar Üniversitesi'nde öğrenim gören ve ileride farklı yönetim basamaklarında çalışma olanağı bulunan 643 İİBF ve KS-BMYO öğrencisinden anket yöntemi ile elde edilen veriler kullanılmıştır.

Anket formu Demografik Bilgi Formu -DBF- ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ) olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Bu iki kısım aşağıda açıklanmıştır.

i-DBF kapsamında araştırma konusu olan boyun eğici davranışların oluşmasında etkili olabileceği düşünülen bağımsız değişkenler ile ilgili sorular yer almaktadır. Bu bağlamda bağımsız değişken olarak öğrencilerin cinsiyeti, öğrenim gördükleri okul, geldikleri yerleşim birimi, arkadaş grubundaki cinsiyet dağılımı, aile tipi, anne-babanın eğitim durumu, anne-babanın yaptığı iş, ailenin aylık geliri ve anne-baba arasındaki sözel ve fiziksel şiddetin varlığı ile deneklerin anket uygulaması sürecine kadar kendilerinin karşı karşıya kaldıkları sözel ve fiziksel şiddetin varlığını sorgulayan sorulara yer verilmiştir.

ii-BEDÖ, boyun eğici toplumsal davranışların düzeyini ölçmek amacıyla 1984 yılında Gilbert, Trent ve Allan tarafından geliştirilmiştir (Hünler ve Gençöz, 2003; Koç ve vd., 2010; Atli ve vd., 2010; Korkmaz, 2012) Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği boyun eğici sosyal davranışları değerlendiren, 16 maddeden oluşan, bireyin kendi kendine uygulayabileceği bir ölçektir. Türkçe uyarlaması 1992 yılında yapılmıştır. Her maddede sözü edilen davranışların kişiyi ne kadar iyi tanımladığı sorulmaktadır. Maddeler 1-5 arasında, 5'li Likert tipi puanlama esasına göre değerlendirilmektedir. Ölçekten en düşük 16, en yüksek 80 puan alınabilir. Yüksek puanlar daha fazla boyun eğici davranışa işaret etmektedir (Kaya ve vd., 200; Gençdoğan, 2006; Torun ve vd., 2008; Tekin ve Filiz, 2008; Atli ve vd., 2010; Tümkaya ve vd., 2011; Yörük ve Dündar, 2011; Korkmaz, 2012).

Yapılan çalışmada ilk olarak cronbach α katsayısı kullanılarak, BEDÖ'nin güvenilirlik analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucu ölçeğin cronbach α değeri 0.72 olarak bulunmuş ve böylece 16 maddelik ölçeğin oldukça güvenilir olduğuna karar verilmiştir. Ayrıca her bir öğrencinin BEDÖ'nden aldığı toplam puan madde sayısına bölünerek ortalama değerler elde edilmiş ve CHAID analizi uygulamasında bu ortalama değerler bağımlı değişken değerleri olarak kullanılmıştır. Anketlerden elde edilen verilerin analizi için SPSS 13.0 for Windows paket programından yararlanılmıştır.

Analiz

Karar Ağacı

Karar ağacı, bir ağaç olarak görünen, tahminsel bir modeldir. Ağacın her dalı bir sınıflandırma sorusu ve yaprakları da veri setinin bu sınıflandırmaya ait parçalarıdır. Ağaç yapısından ve kolay kural çıkarımına olanak tanınması nedeniyle, karar ağaçları anlaşılabilir modeller kurmak için oldukça yararlı bir tekniktir (Koyuncugil ve Özgülbaş, 2008).

Karar ağaçları yöntemlerinin güçlü yönleri şu şekilde sıralanabilir (Pehlivan, 2006). Sınıflandırma yaparken çok küçük bir hesaplama gerektirir. Hem kategorik hem de sürekli değişkenlere, ayrıca karmaşık veri setlerine kolaylıkla uygulanabilir. Sınıflama ve tahmin için hangi değişkenlerin daha önemli olduklarını açıkça belirtirler. Bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişki görsel bir sunuma sahip olduğundan, ağaç şeklindeki model sonuçları kolay bir şekilde yorumlanabilir. Tanımlanan bağımlı değişken için olabilecek bütün bağımsız değişkenleri ve onların tüm kombinasyonlarını modele katar ve olanaklı olduğunca en doğru sınıflandırmayı yapar. Hem bağımlı hem de bağımsız değişkenlerde var olabilecek kayıp ya da uç değerlerden etkilenmez. Karar ağaçlarında sınıflandırma ve bölümlendirme işlemlerinin gerçekleştirilmesinde çeşitli yöntemler bulunmasına karşın genel olarak CHAID -Chi-squared Automatic Interaction Detector-, C&RT -Classification and Regression Trees- ve QUEST -Quick, Unbiased, Efficient Statistical Tree- olmak üzere üç algoritma kullanılmaktadır (Koyuncugil ve Özgülbaş, 2008; Doğan ve Özdamar, 2003; Pehlivan, 2006). Farklı işlem karakteristiklerine sahip olmalarına karşın bu yöntemlerin üçü de temelde değişkenler arasındaki ilişkilerin ve istatistiksel anlamlılığa sahip yapıların özetlenmesi ve kullandıkları karar kurallarıyla veri setlerinin alt gruplara -bölümlere- ayrılmasında kullanılır (Doğan ve Özdamar, 2003).

Sınıflandırma tipi sorunlarda -kategorik bağımlı değişken- tahmin amacıyla bir ağaç oluşturmak için bu üç algoritma da kullanılabilir. Quest genel olarak diğer iki algoritmadan daha hızlıdır, ancak çok büyük veri kümeleri için bellek gereksinimi genellikle daha büyüktür. Yani çok büyük girdi ile sınıflandırma yaparken quest algoritmasını kullanmak pratik olmayabilir. Regresyon tipi sorunlarda -sürekli bağımlı değişken-, quest algoritması uygulanamaz, sadece CHAID ve C&RT kullanılabilir. CHAID analizi ikili olmayan “çoklu ağaçlar” oluşturur. C&RT ise daima ikili ağaçlar sunar, ancak bu ağaçlar bazen sunum ya/ya da yorumlama için etkin olmayabilir (statsoft.com, 2013). Bu çalışmada da öğrencilerin boyun eğici davranış eğilimi üzerinde önem sırasıyla etkili olan faktörlerin belirlenmesinde ve bağımlı değişkeni en iyi açıklayan homojen alt grupların oluşturulmasında CHAID analizi kullanılmıştır.

(wikipedia.org, 2013). Chaid Analizi

Bilimsel araştırmalardaki önemli istatistiksel sorunlardan birisi, üzerinde durulan olay önemli derecede etkileyen faktörleri ya/ya da bu faktörlerin hangi seviyesinde etkinin yüksek olduğunu belirlemektir (Doğan ve Özdamar, 2003). CHAID analizi de, bir bağımlı değişken ile bağımlı değişkeni etkilemesi olası olan bir seri bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi incelemek için geliştirilen ve ele alınan veri kümesini bağımlı değişkeni en iyi açıklayacak şekilde homojen alt gruplara bölmeyi amaçlayan ağaç tabanlı bir veri analiz yöntemidir (Pehlivan, 2006; themeasurementgroup.com, 2013).

1980 yılında G.V. Kass tarafından geliştirilen bu yöntemde popülasyon, bağımlı değişkeni en iyi açıklayacak şekilde birbirini dışlayan, ayrıntılı alt gruplara bölünür (Kuşakçı, 2010). Bu amaçla yöntem ele alınan popülasyonu bağımlı değişkendeki varyasyonu gruplar içi minimum ve gruplar arası maksimum olacak şekilde farklı alt gruplara ya da bölümlere tekrarlı olarak ayırır (Doğan ve Özdamar, 2003). Ağaç bir başlangıç bağımsız değişkenin, bağımlı değişken üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterecek şekilde kategorilerine ya da değer aralığına bölünmesiyle başlar. Diğer bağımsız değişkenler ise önem derecesine göre ilk bağımsız değişkenin her bir kategorisine ya da değer aralığına eklenebilir (smartdrill.com, 2013). Bu bölme işlemi istatistiksel olarak anlamlı değişkenler bulunamayınca kadar sürdürülür (Kuşakçı, 2010).

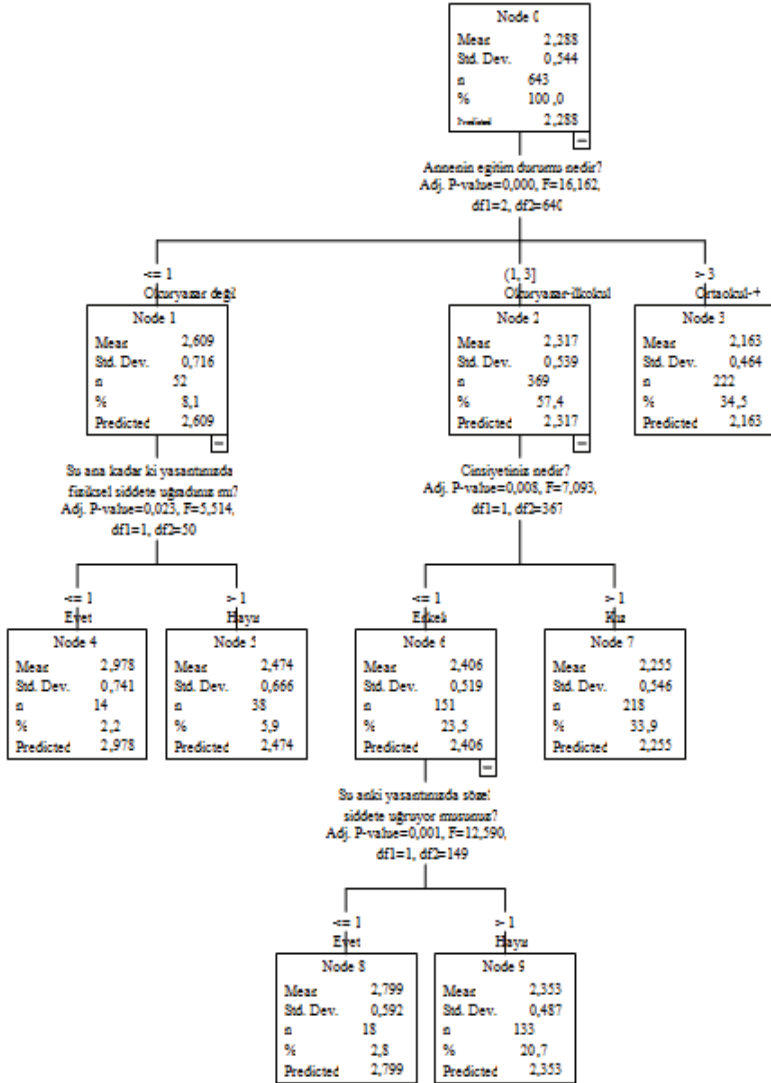
Model tamamlandığında ağacın son “dalları” bölümlendirmenin tamamlandığını gösterir. Sınıflandırma sorunlarında -yani bağımlı değişken kategorik olduğunda- her bir aşamada en iyi gelecek bölümlendirmeyi belirlemek için ki-kare testi kullanılır (statsoft.com, 2013). Bu bağlamda her bir bağımsız değişken için kategorilerin anlamlı bir şekilde birleştirilmesinden sonra, bağımlı değişkene göre kontenjan tabloları oluşturularak, Bonferroni p değerleri ile χ^2 istatistikleri hesaplanır. Bağımsız değişkenler birbirleri ile karşılaştırılıp, en küçük Bonferroni p değerine sahip olan bağımsız değişkenin kategorilerine göre, veriler alt gruplara ayrılır. Böylece CHAID analizi ki-kare istatistiklerini, Bonferroni yaklaşımını ve kategori birleştirme algoritmasını kullanarak, araştırmacının ağaç diyagramı ile en önemli bağımsız değişkenleri ve bağımlı değişkenle olan etkileşimlerini elde etmesini sağlar (Pehlivan, 2006). Regresyon tipi problemlerde -bağımlı değişken sürekli olduğunda- ise algoritma F testini kullanır (statsoft.com, 2013). CHAID analizi özellikle sürekli değerler yerine kategorik değerler şeklinde ifade edilen veriler için yararlıdır. Bu çeşit veriler için regresyon analizi gibi bazı yaygın istatistiksel araçlar kullanılmadığında, CHAID analizi değişkenler arasındaki ilişkiyi keşfetmek için uygun bir araçtır (smres.com, 2013).

CHAID analizinin avantajları genel olarak şu şekilde sıralanabilir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler nitel -sınıflayıcı ya da sıralayıcı- ya da nicel olabilir. Sürekli bağımlı değişkenlerin varlığında, quest algoritması kullanılamazken, CHAID algoritması -C&RT- kullanılabilir (statsoft.com, 2013). CHAID analizi bazı varsayımları dikkate almadan da işlem yapabilir. Bağımsız değişkenlerin aynı tip ölçükle ölçülmesine gerek yoktur (Satıcı ve vd., 2009). Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler daha ayrıntılı değerlendirilebilir. Bağımlı değişken üzerinde etkili olan bağımsız değişkenler bir ağaç diyagramı üzerinde resmedilerek gösterilir ve böylece sonuçlar göre daha kolay yorumlanabilmektedir (Üngüren ve Doğan, 2010).

Bulgular

Boyun eğici davranış eğilimine yönelik yapılan CHAID analizi sonuçları şekil 1’de gösterilmiştir. Daha önceden belirtildiği gibi, 16 maddelik BEDÖ’den elde edilen ortalama puanlar bağımlı değişken değerleri olarak kabul edilmiştir ve bağımlı değişken değerleri sürekli olduğundan bağımlı değişken üzerinde etkili olan faktörleri ve bu faktörlerin hangi seviyesinde etkinin yüksek olduğunu belirlerken algoritma F testini kullanmıştır.

İzleyen kısımda bulunan şekil 1 incelendiğinde 643 öğrencinin BEDÖ puan ortalamasının 2.2875 ± 0.544 olduğu görülecektir. Bu bulgu DPÜ öğrencilerinin önemli düzeyde boyun eğici davranış eğilimi içinde olmadığını göstermektedir.

Şekil 1. Chaid Analizi, Boyun Eğici Davranış Eğilimini Etkileyen Faktörler ve Birleşmiş Kategorileri

Analizde ele alınan bağımsız değişkenlerin tamamının bağımlı değişken üzerindeki etkisinin belirlenebilmesi için maksimum düzey sayısı 5, ankete katılanların sayısı temel düğümde en az 50 ve birleşmiş kategorilerde ya da alt kümelerde ise en az 10 olarak

alınmıştır. Algoritma bağımlı değişkene göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığında, herhangi bir düğümdeki -node- en iyi ayırmayı belirlemek için bağımsız değişkenlerin bazı kategorilerini birleştirmiştir. Bu açıklamalar doğrultusunda analiz bulguları izleyen kısımda görülebileceği gibi özetlenebilir.

Öğrencilerin boyun eğici davranış eğilimine etki eden en önemli değişken “*annenin eğitim düzeyi*”dir. Annenin eğitim düzeyine göre ankete katılan öğrenciler, aralarında istatistiksel anlamlı fark bulunacak şekilde üç kümeye ayrılmıştır. Birinci kümede annesi *okuryazar olmayan* 52 öğrencinin, ikinci kümede annesi *okuryazar ve ilkokul mezunu olan* 369 öğrencinin ve son kümede ise annesi *ortaokul, lise, önlisans, lisans ve lisansüstü mezunu olan* 222 öğrencinin olduğu görülmektedir. Şekil 1’den annenin eğitim düzeyi azaldıkça öğrencilerin boyun eğici davranış eğiliminin de arttığı görülmektedir. Bu sonuç bir çocuğun, bir ailenin ve bir toplumun sağlam alt yapısının oluşmasında anne eğitim düzeyinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

CHAID analizine göre, *annesi okuryazar olmayan öğrencilerin* boyun eğici davranış eğilimine etki eden en önemli değişkenin, “*şu ana kadarki yaşantıda karşılaşılan fiziksel şiddetin varlığı*” olduğu görülmektedir. Bu değişken aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunan iki alt kümeden oluşmaktadır. Şu ana kadarki yaşantılarında fiziksel şiddete uğrayanların oluşturduğu birinci alt küme için BEDÖ puan ortalamasının 2.978 ± 0.741 ve fiziksel şiddete uğramayanların oluşturduğu ikinci alt küme için 2.474 ± 0.666 olduğu görülmektedir. Buna göre şu ana kadarki yaşantılarında fiziksel şiddete uğrayan öğrencilerin boyun eğici davranış eğiliminin daha yüksek olduğu belirtilebilir. Yani annesi okuryazar olmayan ve geçmişinde fiziksel şiddete maruz kalan öğrencilerin daha fazla boyun eğici davranış eğilimi gösterdiği söylenebilir.

Yine benzer şekilde anne eğitim düzeyini en iyi açıklayan alt küme ise annesi *okuryazar ve ilkokul mezunu olan öğrencilerde*, “*cinsiyet*” değişkenidir. Bu gruptaki 369 öğrenci içerisinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla boyun eğici davranış eğilimi içinde olduğu görülmektedir.

Erkek öğrencilerin boyun eğici davranış eğiliminin “*şu anki yaşantıda karşılaşılan fiziksel şiddetin varlığı*”na göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Analiz bulgularına göre şu anki yaşantılarında fiziksel şiddete uğrayan erkek öğrencilerin daha fazla boyun eğici davranış eğilimi (2.799) içinde olduğu açıkça görülebilir.

Sonuç ve Tartışma

İnsan, birçok faktörün etkisiyle kişiliğini yapılandırmaktadır. Bilindiği gibi bu faktörlerin başında toplum ve parçaları olan aile, okul, arkadaş grupları, din, çevre, kültür vb. dinamikler gelmektedir. Her bir faktör insan üzerinde etkili olan bir güçtür. İnsan bu faktörlerin kendisine sunduğu her bir kuralı bilinçli ya da bilinçsizce kabul ya da reddedebilir. Ancak her faktörün etkisi olumlu ya da olumsuz olarak iki farklı yönü de temsil edebilmektedir. Araştırma kapsamı içerisinde incelenen boyun eğici davranışlar da anılan faktörlerin etkisi ile şekillenebilmektedir. Bu davranış kişiliğinin bir parçası olarak ele alındığında uyum ya da itaatın ötesinde her şeye evet diyen, hayır demeyi bilmeyen,

örgüt içerisinde dışlanma korkusuyla kaygı yaşadığında, diğerleri gibi olmalıyım, onlar gibi gözükmeliyim vb. özellikleri gösterdiği söylenebilir.

Eleştirilecek özellikleri taşıyan bu davranışın yönetim gücünü elinde bulunduran bireylerin yönetici kişiliğinin gelişmesinde olumsuz etkileri bulunabilir. Bu etkiler sadece bireyselleşme yoksunluğu ile sınırlı kalmayacaktır. Örgütün gerek yaşamsal önemi olan gerekse de gündelik sorunların çözümünde beklenen tutum ve davranışları gösteremeyebilir. Ayrıca örnek bir yönetici modelinin belirginleşmesinde de engelleyici olabilir.

Yapılan bu çalışmada elde edilen sonuçlara bakıldığında öğrencilerin boyun eğici davranış eğilimine etki eden en önemli değişken “annenin eğitim düzeyi” olduğu görülmüştür. Annenin eğitim düzeyi azaldıkça öğrencilerin boyun eğici davranış eğiliminin de arttığı görülmektedir. Bu sonuç bir çocuğun, bir ailenin ve bir toplumun sağlam alt yapısının oluşmasında anne eğitim düzeyinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Öte yandan CHAID analizine göre, “annesini okuryazar olmayan öğrencilerin” boyun eğici davranış eğilimine etki eden en önemli değişkenin, “şu ana kadarki yaşantıda karşılaşılan fiziksel şiddetin varlığı” olduğu görülmektedir. Buna göre şu ana kadarki yaşantıda fiziksel şiddete uğrayan öğrencilerin boyun eğici davranış eğiliminin daha yüksek olduğu belirtilebilir. Diğer bir deyişle annesi okuryazar olmayan ve geçmişinde fiziksel şiddete maruz kalan öğrencilerin daha fazla boyun eğici davranış eğilimi gösterdiği söylenebilir. Yine benzer şekilde anne eğitim düzeyini en iyi açıklayan alt küme ise “annesini okuryazar ve ilköğretim mezunu olan öğrencilerde” “cinsiyet” değişkenidir. Bu öğrenciler içerisinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla boyun eğici davranış eğilimi içinde olduğu görülmektedir. Erkek öğrencilerin boyun eğici davranış eğiliminin “şu anki yaşantıda karşılaşılan fiziksel şiddetin varlığı”na göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Analiz bulgularına göre şu anki yaşantılarında fiziksel şiddete uğrayan erkek öğrencilerin daha fazla boyun eğici davranış eğilimi içinde olduğu da açıkça görülebilir.

Kaynakça

- Atlı, A., Kaya, A., Bölükbaşı, M. Z. (2010). İlköğretim II. kademe öğrencilerinin boyun eğici davranış düzeylerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1 (11)*, 61-79.
- Aydın, İ. (2006). Sosyal bilimlerde araştırmadan yayına etik değerler. *Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık, 1. Ulusal Kurultay Bildirileri*, Ankara, Kasım, 71-80.
- Bavlı, Ö. (2009). Gelişim çağındaki sporcuların atılmalık düzeyleri ile yaralanma durumu ilişkilerinin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi, 1 (23)*, 7-19.
- Bolay, S. H. (2011). Çağdaş üniversitede neler önem kazanmaktadır?. *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi, 1(3)*, 105-112, <http://www.higheredu-ci.org/text.php3?id=1539>, (erişim Tarihi, 14.02.2013).
- Doğan, N., Özdamar, K. (2003). CHAID analizi ve aile planlaması ile ilgili bir uygulama. *Tıp Bilimleri, 23*, 392-398.

- Feldman, R. S. (1996). *Understanding psychology*. Mc Graw Hill, New York.
- Gençdoğan, B. (2006). Lise öğrencilerinin sınav kaygısı ile boyun eğicilik düzeyleri ve sosyal destek algısı arasındaki ilişkiler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(7), 153-164.
- Hamurcu, H., Sargın, N. (2011). Lise öğrencilerinin boyun eğme davranışları ile psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(31), 171-187.
- Hünler, O. S., Gençöz, T. (2003). Boyun eğici davranışlar ve evlilik doyumu ilişkisi: algılanan evlilik problemleri çözümünün rolü. *Türk Psikolojisi Dergisi*, 18, 99-108.
http://forum.donanimhaber.com/m_24494504/tm.htm, (Erişim Tarihi, 19.02.2013).
http://tr.wikipedia.org/wiki/Milgram_deneyi, (Erişim Tarihi, 19.02.2013).
<http://www.bilgiustam.com/stanley-milgram-deneyi-nedir/>, (Erişim Tarihi, 9.02.2013).
<http://www.statsoft.com/textbook/chaid-analysis/#index>, (Erişim Tarihi, 19.02.2013).
<http://www.termbank.net/psychology/4664.html>, (Erişim Tarihi, 19.02.2013).
<http://www.themeasurementgroup.com/definitions/chaid.htm>, (Erişim Tarihi, 12.02.2013).
<http://www.yenimakale.com/milgram-deneyi-ve-orgutsel-davranis-uzerine.html>, (Erişim Tarihi, 19.02.2013).
- <https://smardrill.com/pdf/Securities%20Brokerage%20CHAID%20Model.pdf>, (Erişim Tarihi, 12.02.2013).
- <https://smardrill.com/pdf/Securities%20Brokerage%20CHAID%20Model.pdf>, (Erişim Tarihi, 12.02.2013).
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2006). *Yeni insan ve insanlar*, Evrim Yayınevi, İstanbul.
- Kara, H. (2009). *Yönetim biliminin düşünce izleri*. (Üç Mart Basım), Kütahya.
- Kara, H., Uzgören, N., Uzgören, E. (2013). Yöneticilerde boyun eğici davranışların kökenleri üzerine bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science*, 6(3), 263-284.
- Kaya, M., Güneş, G., Kaya, B., Pehlivan, E. (2004). Tıp fakültesi öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve şiddetle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5, 5-10.
- Koç, M., Bayraktar, B., Çolak, T. S. (2010). Üniversite öğrencilerinde boyun eğici davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(28), 257-280.
- Korkmaz, N. E. (2012). Tanrı'ya bağlanma ve psikolojik iyi olma. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 12(6), 95-112.
- Koyuncugil, A. S., Özgülbaş, N. (2008). İmkb'de işlem gören kobi'lerin güçlü ve zayıf yönleri: chaid karar ağacı uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 1-21.
- Kuşakcı, S. (2010). Segmentation of student market:A chaid-based analysis. *Empirical Studies in Social Sciences, 6th International Student Conference*, Izmir University of Economics, Izmir.
- Özgür, B. (2011). Yönetim tarzları ve etkileri. *Maliye Dergisi*, 161, 215-230.

- Özkan, İ. A., Özen, A. (2008). Öğrenci hemşirelerde boyun eğici davranışlar ve benlik saygısı arasındaki ilişki. *TSK Korumucu Hekimlik Bülteni*, 1(7), 53-58.
- Özmen, H. İ. (2009). *Liderlik davranışını etkileyen toplumsal normların analizi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Öztürk, N. K. (2005). İtaatkâr kamu görevlilerinin etik sorunları. 2. *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu*, Sakarya, 18-19, 327-345.
- Özüerman, T. (1995). Değişim sürecinde aile; toplumsal katılım ve demokratik değerler. *Aile Kurultayı*, 16-18 Kasım 1994, Birinci Kitap, Ankara, 129-132.
- Pehlivan, G. (2006). *Chaid analizi ve bir uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Peker, A., Eroğlu, Y., Çitemel, N. (2012). Boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılığının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 205-221.
- Popular Decision Tree: CHAID Analysis*, Automatic Intreccion Detection, <http://www.statsoft.com/textbook/chaid-analysis/>, (Erişim Tarihi, 13.02.2013).
- Satıcı, Ö., Akkuş, Z., Alp, A. (2009). Tıp fakültesi öğretim elemanlarının teknolojiye ilişkin tutumlarının CHAID analizi ile incelenmesi. *Dicle Tıp Dergisi*, 36(4), 269-274.
- Şensoy, B. Ö., Kayacı, G., Gülüm, Z., Gürsel, B., Demirok, İ. (2010). Tanımlarla politikleşen psikoloji: öznellik ve politığın psikolojikleştirilmesi. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 3-4, 69-74.
- Tekin, M., Filiz, K. (2008). Beden eğitimi ve spor yüksekokullarının antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin umutsuzluk ve boyun eğici davranış düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(6), 27-37.
- The CHAID Analysis*, <http://www.smres.com/CHAIDAnalysis.pdf>, (Erişim Tarihi, 10.02.2013).
- Torun, S., Arslan, S., Nazik, E., Akbaş, M., Yalçın, S. Ö. (2012). Hemşirelik öğrencilerinin benlik saygısı ve boyun eğici davranışlarının incelenmesi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 34, 399-404.
- Tümkiye, S., Çelik, M., Aybek, B. (2011). Lise öğrencilerinde boyun eğici davranışlar, otomatik düşünceler, umutsuzluk ve yaşam doyumunun incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(20), 77-94.
- Türkçapar, H., Işık, B. (2000). Borderline kişilik bozukluğu. *Psikiyatri Dünyası*, 4, 44-49.
- Üngören, E., Doğan, H. (2010). Beş yıldızlı konaklama işletmelerinde çalışanların iş tatmin düzeylerinin Chaid Analiz yöntemiyle değerlendirilmesi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 39-52.
- Yörük, D., Dündar, S. (2011). Türkiye'deki yerel yöneticilerin benimsedikleri liderlik tarzlarına göre boyun eğici davranışlarının incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(25), 93-106.